

Надутьий А.В.,

ад'юнкт відділу організації

освітньо-наукової підготовки

Харківського національного університету

внутрішніх справ

ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі державотворення форми та засоби забезпечення територіальної цілісності конкретної держави тісно пов'язані зі складовими елементами регіональної, міжнародної, глобальної безпеки. Широкий погляд на безпеку охоплює не тільки військові, а й економічні та політичні заходи, питання демократизації та стабільності окремих держав і груп держав, формування добросусідських міжнародних відносин; колективну спроможність протистояти новим загрозам безпеці.

Форми та методи забезпечення територіальної цілісності держави слід розділити на дві групи: міжнародно-правові та національні або внутрішньодержавні. В свою чергу всі вони поділяються та силові та несилові. Також слід відзначити, що форми та методи забезпечення територіальної цілісності реалізуються через конкретні форми та методи діяльності суб'єктів забезпечення територіальної цілісності. Форми та методи представляють собою цілісну систему.

Серед методів забезпечення територіальної цілісності держави можна виокремити наступні: координації, загального керівництва, планування, контролю, роботи з кадрами та ін. Метод координації відіграє по-суті визначальну роль в механізмі реалізації форм та методів забезпечення територіальної цілісності держави.

Ключові слова: забезпечення територіальної цілісності держави, силові заходи, несилові заходи, правотворча форма, координація, загальне керівництво, планування, контроль.

Сучасні глобалізаційні процеси вимагають докорінного перегляду уявлення про національну безпеку, як складовий елемент системи вищого рівня (регіональної, міжнародної, глобальної безпеки), у зв'язку з інтеграцією світового співтовариства у прагненні подолання спільних загроз та викликів [1, с. 73, 74]. Така взаємозалежність держав, привела до того, що для забезпечення своєї національної безпеки необхідно думати і про безпеку інших країн – членів світового співтовариства. Складність та динамічність безпекового середовища довкола України обумовлено сучасною кризою та невизначеністю засад нової системи міжнародної безпеки, послабленням ролі міжнародних безпекових інститутів, спроби посилити роль воєнної сили поза наявними механізмами міжнародної безпеки (абз. 3 п. 6) [2].

У зв'язку з цим потребують системного переосмислення й самі форми та методи забезпечення територіальної цілісності. Зважаючи на такий стан речей, метою даної статті є визначення конституційно-правових форм і методів забезпечення територіальної цілісності держави.

Проблема забезпечення національної безпеки є актуальною завжди. У різні історичні епохи не лише по-різному трактували саму безпеку, але й запроваджували ті чи інші форми та методи її забезпечення. Це зумовлювало необхідність у розробленні наукового підґрунтя для застосування певного кола заходів безпеки [3, с. 265].

Питаннями національної безпеки та заходами її забезпечення займалися чи мало вчених, зокрема, В.О. Антонов, О.Г. Данільян, О.П. Дзьобаня, І.М. Квеліашвілі, В.А. Ліпкан, Г.В. Новицький, М.І. Панова З.Д. Чуйко та ін. Проте, в існуючих дослідженнях розглядаються заходи забезпечення національної безпеки без конкретизації форм та методів забезпечення конкретних об'єктів.

На думку В.О. Антонова, на кожному відрізку часу оцінка потенційних загроз і ступеня їх небезпеки для національних інтересів України є пріоритетним напрямом діяльності Верховної Ради України [4, с. 62]. Проте, в ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України» (далі - Закон) законодавець відзначає, що з урахуванням геополітичної і внутрішньої обстановки в Україні діяльність усіх державних органів має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз, у тому числі територіальній цілісності України, безпеки її прикордонного простору [5].

Саме з урахуванням існуючих загроз запроваджуються відповідні форми та методи забезпечення територіальної цілісності держави. В.А. Ліпкан відзначає, що національна безпека забезпечуються не лише силами, але й усіма наявними в країні засобами – політичними, економічними, правовими, воєнними, організаційними і ресурсними на основі послідовної реалізації політики національної безпеки [3, с. 128]. На думку О.Г. Данільяна, О.П. Дзьобаня, М.І. Панова, визначальне місце серед названих засобів посідають політичні і воєнні [6, с. 18]. До числа політичних засобів дані дослідники відносять: 1) відпрацювання міжнародно-правових норм, концепцій і конкретних програм боротьби за мир і роззброєння; 2) укладання угод і договорів; 3) політичні консультації і особисті контакти лідерів; 4) конкретні практичні заходи щодо роззброєння, встановлення контактів і взаємний контроль за ходом процесу роззброєння; 5) народна дипломатія [6, с. 20].

Сьогодні проведення активної міжнародної політики України здійснюється з метою запобігання втручанню у внутрішні справи і відвернення посягань на її державний суверенітет і територіальну цілісність з боку інших держав; сприяння усуненню конфліктів, насамперед у регіонах, що межують з Україною; участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під егідою ООН, ОБСЄ, інших міжнародних організацій у сфері безпеки, а також у рамках міжнародних договорів України; участь у заходах щодо боротьби з міжнародними організованими злочинними угрупованнями та міжнародним

тероризмом, протидія поширенню ядерної та іншої зброї масового ураження і засобів її доставки (ст. 8) [5]. Отже, в політиці України переважають мирні заходи забезпечення територіальної цілісності держави.

Загалом під несиловими засобами забезпечення національної безпеки – це всі форми та методи, що не передбачають застосування сили. На думку Г.В. Новицького, по-перше, це сукупність політичних, економічних, науково-технічних, духовно-культурних, інформаційних, гуманітарних можливостей країни щодо її інтеграції у світове життя, розвитку міжнародних зв'язків, які зміцнюють довіру між державами та знижують військове протистояння, будують бар'єри для силової політики. По-друге, миротворчі елементи міжнародної політичної системи, відповідні світові організації та рухи, політико-правові й моральні норми, світова суспільна думка. І по-третє, це міжнародний авторитет держави та її позиції у світовому співтоваристві [7].

Г.В. Новицький переконує, що перелічені три групи заходів є загальнодоступними для будь-якої держави та здатні направляти розвиток міжнародних і двосторонніх відносин у русло недопущення війн і військових конфліктів [7]. Проте, на нашу думку, міжнародний авторитет аж ніяк не захід забезпечення територіальної цілісності, а скоріш лише сприятлива умова, обставина, стан. Подібне можна сказати і про світову суспільну думку, яка хоч і має політичне значення, проте жодним чином не гарантує територіальної цілісності держави, не є прямим та достатнім заходом її забезпечення.

Серед несилових засобів забезпечення національної безпеки головна роль належить безпосередньо політичним засобам, тому що через політичні інструменти формується, направляється і реалізується вся сукупна діяльність держави, спрямована на досягнення цілей у сфері національної безпеки. В сучасних умовах застосовуються такі політико-правові інструменти забезпечення національної безпеки, як договори й угоди про скорочення озброєнь, про військово-політичне співробітництво, створюються нові організації й інститути у вигляді міждержавних і регіональних центрів з попередження військових конфліктів, контролю за військовою діяльністю

держав [7]. Статтею 10 Закону передбачено участь у двосторонньому і багатосторонньому співробітництві в галузі безпеки, якщо це відповідає національним інтересам України; спільне проведення планових та оперативних заходів у рамках міжнародних організацій та договорів у галузі безпеки [5].

В.П. Горбатенко щодо врегулювання сепаратистських конфліктів на сході України, наводить наступні методи: політико-правові механізми; переговори та посередництво (миротворчі місії); інформаційні методи (наприклад, повідомлення в ЗМІ, що відображають точки зору обох сторін). При цьому наголошується, що дані мирні засоби можуть бути застосовані тільки в мирний час, на етапі безпосередньо конфліктної взаємодії, збройних протистоянь дієвими є заходи судово-каральні, соціально-політичного або військового стримування [8].

З.Д. Чуйко, в свою чергу виокремлює три основні групи факторів, які впливають на забезпечення національної безпеки: система і характер національних інтересів на відповідному етапі історичного розвитку держави; джерела, зміст та спрямованість загроз національній безпеці; внутрішні та зовнішні умови (політичні, соціально-економічні, правові, духовні та ін.) існування країни [1, с. 6]. І усі ці фактори слід враховувати при запровадженні та застосуванні форм та методів забезпечення територіальної цілісності України на сучасному етапі державотворення.

На думку В.О. Антонова, визначаючи пріоритетні напрямки конституційного забезпечення національної безпеки української держави в умовах сучасних викликів та загроз, слід врахувати декілька обставин [4].

По-перше, залежність внутрішньої міцності системи національної безпеки від правильного вирішення інтересів різних соціальних сил суспільства і можливості досягнення балансу, адекватного відображення політичної і економічної динаміки у державних заходах, функціях і структурі влади. Саме звідси інституювання національної безпеки. Таким чином відбувається процес формування і функціонування насамперед такого політичного механізму, що фіксує і знижує наявність у суспільства суперечностей у різних сферах його

життя [4, с. 61]. Г.В. Новицький висловлює подібну позицію, стверджуючи, що сутність сучасного процесу забезпечення національної безпеки має розкриватися не тільки через запобігання загрозам, а й через створення таких умов, які б стимулювали соціальний, культурний, економічний розвиток суспільства. Безпека забезпечується зрештою не тільки через їх охорону або протидію загрозам, а насамперед через життєздатність даного суб'єкта, його конкурентні можливості у боротьбі за виживання і розвиток [7].

По-друге, на думку В.О. Антонова, надійне гарантування національної безпеки вимагає цілеспрямовану узгоджену діяльність усіх трьох гілок влади [4, с. 61]. Дійсно, закріплення та реалізація форм та методів забезпечення територіальної цілісності значною мірою залежить від їх узгодженої та своєчасної реалізації відповідними суб'єктами. Таким чином, метод координації відіграє по-суті визначальну роль в механізмі реалізації форм та методів забезпечення територіальної цілісності держави.

І остання обставина, яку слід врахувати, на думку В.О. Антонова, це переосмислення зовнішніх загроз України [4, с. 61]. На нашу думку, постійному перегляду підлягають не тільки зовнішні загрози територіальної цілісності держави, а й внутрішні теж, задля адекватного впровадження відповідних форм та методів забезпечення. Законодавець цілком виправдано закріплює функцію постійного моніторингу впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній, воєнній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках; прогнозування змін, що відбуваються в них, та потенційних загроз національній безпеці; прогнозування, виявлення та оцінка можливих загроз, дестабілізуючих чинників і конфліктів, причин їх виникнення та наслідків прояву; запобігання та усунення впливу загроз і дестабілізуючих чинників на національні інтереси (п. 6, 8, 10 ст. 10 Закону). З огляду на широку сферу моніторингу, передбачену Законом, законодавець розділяє позиції вчених щодо напрямків забезпечення національної безпеки.

На думку законодавця, вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення національної безпеки України обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам (ч. 3 ст. 5 Закону) [5]. При цьому, на нашу думку, варто також враховувати фактори, які впливають на реалізації заходів забезпечення територіальної цілісності, передбачених законодавством. Також мають бути вчасно запровадженні форми та методи забезпечення територіальної цілісності держави, які б могли нейтралізувати загрози, чи принаймні мінімізувати їх вплив.

На етапі можливих викликів держава зосереджує свої моніторингові можливості для виявлення прийнятих іншими державами або організаціями агресивних рішень на силове протиборство з нею щодо розв'язання наявних суперечностей. При переростанні виклику агресивної сторони в загрозу держава вводить у дію засоби превентивної дипломатії з метою стримування силових намірів свого опонента і деескалації його дій [9, с. 55].

У відповідності до Закону локалізація, деескалація та врегулювання конфліктів і ліквідація їх наслідків або впливу дестабілізуючих чинників вказується в якості однієї з основних функцій суб'єктів забезпечення національної безпеки (п. 11 ст. 10 Закону). В.Ю. Богданович, В.П. Малінко детально досліджують метод деескалації загроз національній безпеці. Даний метод, на їх думку, дає змогу з використанням сучасних інформаційних технологій протидіяти як воєнним, так і гібридним загрозам національній безпеці в першу чергу несиловими засобами, а у разі їх низької ефективності, використовувати адекватні силові засоби [10, с. 42].

Метод деескалації загроз національній безпеці ґрунтується на тому, що виявлений або прогнозований рівень загрози воєнного характеру має усуватися чи нейтралізуватися передусім невійськовими (політичними, економічними, інформаційно-психологічними та іншими) методами й засобами, а у разі їх низької ефективності – з використанням адекватних воєнно-політичних, воєнно-технічних, спеціальних, оборонних та інших методів і засобів за умови, що буде забезпечуватися достатній рівень воєнної безпеки держави. Серед

основних принципів зовнішньої політики визначені своєчасність та адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам Україні, її громадянам і юридичним особам та вирішення міжнародних спорів мирним шляхом, то в разі виявлення в процесі моніторингу зростання рівня небезпеки розробляється стратегія (генеральний план) деескалації без використання силових засобів [10, с. 44].

Проте можливості дипломатії не безмежні й загрозливі наміри агресивної сторони можуть перерости в небезпечні дії. Спершу у формі підготовки, а потім у вигляді агресії з нанесенням збитку національним інтересам країни впливу. Володіючи монополією на силу, держава, що обороняється, для стримування небезпечних дій конфронтуючої сторони і захисту від них залучає відповідні інститути безпеки, основним із яких є воєнна організація держави. От чому, на думку Г.Ф. Костенка, елементи тріади «розвідка – дипломатія – армія» є системоутворюючими для системи національної безпеки країни [9, с. 55]. У відповідності з п. 4.1. Стратегії національної безпеки, відновлення територіальної цілісності України, передбачає: відновлення територіальної цілісності України та цілісності демократичних інститутів на всій її території; реінтеграція тимчасово окупованих територій після їх звільнення, що є стратегічним завданням політики національної безпеки. Проте, Стратегія щодо відновлення територіальної цілісності, по суті, закріплена у вигляді цілей. Не передбачено конкретних форм та методів. Запорукою національної безпеки і відновлення територіальної цілісності України у відповідності зі Стратегією національної безпеки є потужні Збройні Сили України, інші утворені відповідно до законів України військові формування, що забезпечені сучасним озброєнням і військовою технікою, активна зовнішньополітична діяльність, ефективні розвідувальні, контррозвідувальні і правоохоронні органи [12].

У відповідності до Закону територіальна цілісність та недоторканність є одним з об'єктів національної безпеки (ст. 3). Одним з пріоритетів національних інтересів України проголошено захист державного суверенітету,

територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України (п. 3 ч. 1 ст. 6 Закону) [5].

Слід відзначити, що основу підсистеми державного забезпечення національної безпеки становлять органи, сили та засоби, які здійснюють заходи політичного, правового, організаційного, економічного, воєнного та іншого характеру. До системи також належать, як функціональний елемент, відповідні функції зазначених суб'єктів забезпечення національної безпеки і нормативно-правова база, що регламентує їхню діяльність [3, с. 228, 229].

У нормативно-правових актах, що регулюють питання забезпечення територіальної цілісності, функції, форми та методи забезпечення передбачено єдиним списком. Так, у відповідності до ст. 10 Закону України «Про основи національної безпеки України» основними функціями суб'єктів забезпечення національної безпеки передбачено створення нормативно-правової бази, необхідної для ефективного функціонування системи національної безпеки та удосконалення її організаційної структури; вироблення і періодичне уточнення Стратегії національної безпеки України і Воєнної доктрини України, доктрин, концепцій, стратегій і програм у сфері національної безпеки, планування і здійснення конкретних заходів щодо протидії і нейтралізації загроз національним інтересам України [5].

Формою реалізації перелічених функцій, перш за все є правотворча, яку у сфері забезпечення територіальної цілісності умовно можна розділити на дві підформи: законотворчу та нормативно-стратегічну. Законотворча, у свою чергу, є і стратегічною, проте здійснюється виключно Верховною Радою України та полягає у визначанні основ національної безпеки, удосконалення її організаційної структури, формування законодавчої бази у сфері забезпечення територіальної цілісності України. Під системою забезпечення національної безпеки розуміється сукупність органів, сил і засобів, що забезпечують національну безпеку, а також принципів їх діяльності.

Нормативно-стратегічна форма забезпечення територіальної цілісності держави як складової національної безпеки, передбачає напрацювання та

затвердження Стратегії національної безпеки України і Воєнної доктрини України, доктрин, концепцій, стратегій і програм у сфері національної безпеки, планування і здійснення конкретних заходів щодо протидії і нейтралізації загроз національним інтересам України. За допомогою нормативно-стратегічної форми забезпечується конкретизація передбачених законодавством загроз та заходів їх попередження та усунення. На думку Г.В. Новицького, ключовим у розробці Стратегії національної безпеки є саме попередження чи локалізація загроз об'єктам національної безпеки України [7]. Важливо своєчасно вносити корективи до Стратегії національної безпеки. Рада національної безпеки і оборони України з урахуванням змін у геополітичній обстановці вносить Президенту України пропозиції щодо уточнення Стратегії національної безпеки України та Воєнної доктрини України. Діюча Стратегія затверджена лише у травні 2015 року, незважаючи на реальні загрози територіальної цілісності, які вимагали негайного її перегляду. Стратегія забезпечення національної безпеки України повинна складатися окрім цілей та завдань у сфері забезпечення національної безпеки, з відповідних форм та засобів досягнення поставленої мети, які б відповідали існуючим загрозам.

Отже, правотворча форма передбачає законотворче та нормативно-стратегічне забезпечення територіальної цілісності держави, що здійснюється у певних організаційних рамках, визначених законодавством. Важливість даної форми забезпечення територіальної цілісності держави полягає у тому, що шляхом її реалізації здійснюється безпосереднє закріплення форм та методів подолання загроз. Іншими словами, вона є фундаментом для існування усіх інших форм, встановлює відповідні методи.

Планування конкретних заходів забезпечення територіальної цілісності держави передбачає завчасне прогнозування розвитку суспільних процесів у відповідній сфері та визначені дій у близькому та віддаленому майбутньому [11, с. 70]. При цьому, планування конкретних заходів забезпечення територіальної цілісності держави має відбуватися на підставі діючого

законодавства та Стратегії національної безпеки і відобразити черговість реалізації передбачених форм та методів, за необхідності конкретизувати.

Важливо згадати про інтерпретаційну форму, яка забезпечує належне закріплення та впровадження (реалізацію) необхідних заходів забезпечення територіальної цілісності держави. Дана форма юридичної діяльності складна, багатогранна, пронизуюча всі основні форми створення і реалізації права робота щодо з'ясування і роз'яснення змісту і цілей норм права [11, с. 67].

Наступна форма, яку слід виокремити – правозастосовча. Вона полягає в безперервній реалізації нормативно-правових приписів шляхом наділення одних учасників правовідносин суб'єктивними правами і покладення на них інших відповідних юридичних обов'язків або шляхом розгляду (вирішення) питань про наслідки правових суперечок і правопорушень, а також і притягнення винних до юридичної відповідальності [11, с. 66, 67]. Президент України як глава держави, гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, здійснює загальне керівництво у сфері національної безпеки та оборони України.

Передбачено комплексне кадрове, забезпечення життєдіяльності складових (структурних елементів) системи безпеки (ст. 10) [5]. Йдеться про метод роботи з кадрами, який включає в себе підготовку, підбір і розстановку кадрів, їх перепідготовку, підвищення кваліфікації, заохочення і накладання стягнень [11, с. 78]. Стратегія національної безпеки передбачає також створення системи підготовки кадрів у сфері кібербезпеки для потреб органів сектору безпеки і оборони [12].

Установча форма спрямована на структурні перетворення державного апарату і суспільного механізму, іноді передбачено необхідність коректив і для міжнародних інститутів. Зокрема, Стратегією національної безпеки передбачено, що агресія проти України збільшила актуальність реформування Ради Безпеки ООН. Тому в рамках роботи Генеральної Асамблеї ООН увага зосереджуватиметься на підтримці таких ініціатив з реформування Ради Безпеки ООН, які забезпечать її адекватне реагування на порушення

міжнародного права, навіть якщо порушник є постійним членом цього органу (абз. п. 4.8.). Стратегією також передбачається реформування та розвиток органів забезпечення національної безпеки. Наприклад, передбачено, що з метою здійснення активної зовнішньополітичної діяльності розвиток Міністерства закордонних справ України має бути спрямований на формування зовнішньополітичного відомства європейського зразка, забезпеченого необхідними для ефективного просування національних інтересів держави ресурсами і можливостями.

Наступна форма забезпечення територіальної цілісності – контрольна. Контрольна форма діяльності полягає в системі спостережень і перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта з метою виправити його відхилення від заданих параметрів [11, с. 67]. У відповідності до ст. 11 Закону передбачено контроль за здійсненням заходів щодо забезпечення національної безпеки. Контроль за реалізацією заходів у сфері національної безпеки здійснюється відповідно Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Радою національної безпеки і оборони України в межах їх повноважень, визначених Конституцією і законами України.

Оцінка результативності дій щодо забезпечення національної безпеки та визначення витрат на ці цілі є однією з функцій, що покладаються на органи забезпечення національної безпеки (ст. 10).

На сам кінець, забезпечення територіальної цілісності України має здійснюватися не лише заходами юридичної відповідальності (в тому числі конституційно-правової), а й іншими заходами примусу, особливо конституційно-правовими. Притягнення до відповідальності саме по собі не здатне до відновлення територіальної цілісності. Коли йдеться про відповідальність, то це означає, що вже відбулося порушення територіальної цілісності або відбулося посягання на територіальну цілісність. З огляду на важливість територіальної цілісності для існування держави, то безумовно мають переважати заходи попередження, припинення та правовідновлення. Інакше виникає реальна загроза втрати державності в межах визначених

кордонів. Лише системно ці заходи зможуть забезпечити територіальну цілісність від потенційних та реальних загроз. Саме ці питання є перспективними напрямками дослідження даної проблематики.

З огляду на проведені дослідження слід зробити наступні висновки:

1. На сучасному етапі державотворення форми та засоби забезпечення територіальної цілісності конкретної держави тісно пов'язані зі складовими елементами регіональної, міжнародної, глобальної безпеки. Широкий погляд на безпеку охоплює не тільки військові, а й економічні та політичні заходи, питання демократизації та стабільності окремих держав і груп держав, формування добросусідських міжнародних відносин; колективну спроможність протистояти новим загрозам безпеці.

2. Форми та методи забезпечення територіальної цілісності держави слід розділити на дві групи: міжнародно-правові та національні або внутрішньодержавні. В свою чергу всі вони поділяються та силові та несилові. Також слід відзначити, що форми та методи забезпечення територіальної цілісності реалізуються через конкретні форми та методи діяльності суб'єктів забезпечення територіальної цілісності. Форми та методи представляють собою цілісну систему.

3. Серед методів забезпечення територіальної цілісності держави можна виокремити наступні: координації, загального керівництва, планування, контролю, роботи з кадрами та ін. Метод координації відіграє по-суті визначальну роль в механізмі реалізації форм та методів забезпечення територіальної цілісності держави.

Література:

1. Чуйко З.Д. Конституційні основи національної безпеки України: дис. на канд. юр. наук, 12.00.02 – конституційне право / З.Д. Чуйко; Національна юридична академія ім. Я. Мудрого. – Харків, 2007. – 209 с.

2. Воєнна доктрина України затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/555/2015/paran8#n8>

3. Ліпкан В.А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України: дис. на доктора юр. наук., 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / В.А. Ліпкан; Київський нац. ун-т внутрішніх справ. – Київ, 2008. – 401 с.

4. Антонов В.О. Проблеми визначення пріоритетних напрямків конституційного забезпечення національної безпеки української держави в умовах сучасних викликів та загроз / Антонов В.О. // Держава і право : зб. наук. праць. Юр. і політ. науки / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2014. – № 65. – С. 59-65.

5. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

6. Данільян О.Г. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації: [навч. посібник] / О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань, М.І. Панов. – Х. : Фоліо, 2002. – 285 с.

7. Новицький Г.В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України 2008 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.portalus.ru/modules/theoryoflaw/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1218013200&archive=&start_from=&ucat=&

8. Горбатенко В.П. Особливості боротьби з сепаратизмом в Україні: роль громадянського суспільства // Держава і право : зб. наук. праць. Юр. і політ. науки / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2014. – № 65. – С. 306-313.

9. Динес В.А. Проблемы укрепления региональной безопасности / В.А. Динес, А.П. Трегуб, В.І. Швецов // Власть. – 2001. – № 3. – С. 55-61.

10. Богданович В.Ю., Малінко В.П. Метод деескалації загроз національній безпеці з використанням інформаційних технологій та несилових і

силових засобів / В.Ю. Богданович, В.П. Малінко // Сучасний захист інформації. – 2015, № 3. – С. 42-48.

11. Журавський В.С., Серьогін В.О., Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре»», 2004. – 672 с.

12. Стратегією національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

На современном этапе создания государства формы и средства обеспечения территориальной целостности конкретного государства тесно связаны с составными элементами региональной, международной, глобальной безопасности. Широкий взгляд на безопасность охватывает не только военные, но и экономические и политические меры, вопрос демократизации и стабильности отдельных государств и групп государств, формирование добрососедских международных отношений; коллективную способность противостоять новым угрозам безопасности.

Формы и методы обеспечения территориальной целостности государства следует разделить на две группы: международно-правовые и национальные или внутригосударственные. В свою очередь все они делятся и силовые, и не силовые. Также следует отметить, что формы и методы обеспечения территориальной целостности реализуются через конкретные формы и методы деятельности субъектов обеспечения территориальной целостности. Формы и методы представляют собой целостную систему.

Среди методов обеспечения территориальной целостности государства можно выделить следующие: координации, общего руководства, планирования, контроля, работы с кадрами и др. Метод координации играет, по сути, определяющую роль в механизме реализации форм и методов обеспечения территориальной целостности государства.

Ключевые слова: обеспечение территориальной целостности государства, силовые меры обеспечения, не силовые меры обеспечения, правотворческая форма, координация, общее руководство, планирование, контроль

At the present stage of state forms and means of ensuring the territorial integrity of a particular state are closely related to the constituent elements of regional, international and global security. Great view of security covers not only military but also economic and political events, the issue of democratization and stability of individual states and groups of states, formation of good neighborly international relations; collective ability to address new security threats.

Forms and methods of territorial integrity should be divided into two groups: international law and national or internal. In turn, they are divided and power and non-forcible. It should also be noted that the forms and methods to ensure the territorial integrity implemented through specific forms and methods of activities of the territorial integrity. Methods represent a holistic system.

Among the methods of territorial integrity can highlight the following: coordination, overall management, planning, control, work with staff and others. Method of Coordination in fact plays a decisive role in the mechanism of realization of forms and methods to ensure the territorial integrity of the state.

Keywords: ensuring territorial integrity, power events security, non-forcible events security, legislative form, coordination, overall management, planning and control.